

Sammumatonta tiedonjanoa

Suunnan etsimistä

Ylioppilaskirjoitusten jälkeen maailma oli avoinna minulle, tyttölyseolaiselle ja elämänuran valinta edessä. Minusta ei toiveistani huolimatta tullut arkkitehtia, eikä orkesterimuusikkoakaan. Turvallisesti ja nopeasti valmistuin opettajaksi Jyväskylän Kasvatusopillisesta Korkeakoulusta vuonna 1959. Kasvatus- ja koulutyöstä tuli elämäni onnellisuuden perusta. Muutamassa vuodessa syntyi nelihenkinen opettajaperheemme, jossa arkipäivään kuuluivat koti ja koulu Hollolassa.

Jyväskylässä olin tavan mukaan suorittanut ensimmäiset yliopistoarvosanat kasvatusopissa, erityiskasvatusopissa ja psykologiassa. Samoin kirjoitin, puhtaasta mielenkiinnosta kieliin, saksan kielen pro exercitio -kokeen. Nopean kouluttautumisen jälkeen tiedonjano ei sammunut. Uusia koulutusväyliä avautui 1960-luvulla kesäyliopistossa ja 1970-luvun alussa peruskoulun tuloon valmistautuessamme. Alkoi arvosanojen keräilyvaiheeni, johon kuului ensin englantilaista filologiaa peruskoulun erikoistuneen luokanopettajan pätevyyden saamiseksi. Vuodesta 1964 opetin englantia kansakoulun kolmasluokkalaisille.

Peruskouluun valmistautumista saimme kiittää opintojen jatkumisesta. Lukuvuonna 1971-72 oli minun vuoroni jatkaa Helsingin yliopistossa. Valitsin aineikseni historian ja suomen kielen. Historian approbatur sisälsi sekä yleistä että Suomen historiaa, kyseessä oli peruskoulua varten laadittu yhdistelmä. Päästäkseni jatkamaan yliopistossa minun piti täydentää Suomen historia kokonaiseksi arvosanaksi. Aloitin opintoputkessa Tampereen yliopistossa syksyllä 1973, pääaineena Suomen historia. Toinen vaihtoehto olisi ollut suomen kielen opinnot, mutta ne olisivat edellyttäneet

*Promootiojuhlallisuu-
det ovat ta-
kanapäin 27. 5.
1994. Saara Hakas-
te Helsingin tuo-
miokirkon tuntu-
massa.*

täysipäiväistä opiskelua. Tulevaa uraani varten Suomen historian valinnalla oli ratkaiseva merkitys.

Perusopinnot Tampereen yliopistossa

Tampereen kauden tuloksena sain kokoon humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon 1975 ja jatkona suoraan filosofian kandidaatin tutkinnon 1980. Loppuvaiheessa oli ratkaisevaa, että Lahdessa alkoivat Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksessa kasvatustieteen cum laude approbatur -luennot. Tampereella opettajinani olivat professorit Pirkko Rommi, Kyösti Kiuasmaa ja Viljo Rasila. Erityisesti viimeksi mainittu ohjasi kasvatuksen historian suuntaan. Gradun aiheeksi valikoitui luontevasti Lahden ensimmäinen oppikoulu, vuonna 1896 perustettu Lahden yhteiskoulu, ja sen vaikutusalue. Kasvatuksen historiaa lähestyin ensin historiasta käsin, ja myöhemmin suunta vaihtui kasvatustieteeksi. Samalla aihe laajeni kerta kerralta. Tampe-

reella vanhojen käsialojen tulkinta oli kuin kuvataiteen tutkimusta, jota olin aiemmin suunnitellut omaksi alakseni. Tutkijan työni pohjaksi muodostui Pentti Renvallin teos *Historian tutkimuksen menetelmät* (1965). Historian vetovoima alkoi vaikuttaa.

Tampereen aika oli armotonta arkipäivän puurtamista. Koulupäivän jälkeen ajoin volkkarilla Hollolasta seminaareihin ja tentteihin Tampereelle säällä kuin säällä. Kustansin itse opintoni kokonaan ja pidin sitä itsestään selvyytinä. Omat lapset olivat vielä kotona, maisterintutkintoni valmistuessa he kävivät lukiota Lahden yhteiskoulussa. Kasvatustieteen arvosanan suoritus Lahdessa helpotti kulkemista ja enteili siirtymistä Helsingin yliopistoon jatkamaan. Lahdessa luennoi apulaisprofessori Martti T. Kuikka. Kasvatuksen historian laajat näkymät ja otteen kokonaisvaltaisuus tekivät vaikutuksen.

Jatkotutkinnot Helsingin yliopistossa

Peruskoulukin tuli, Hollolaan vuonna 1975, suurten kouluyksiköiden ihailu ja poliittiset taistelut valtasivat koulumaailman. Muistan kammoksuneeni tiukkaa kvantitatiivista kasvatustieteen tutkimusta. Halusin pysyä siitä mahdollisimman kaukana, mutta kuinka kävikään. Tiedonjano ei hellittänyt ja muutaman väli vuoden jälkeen hakeuduin syksyllä 1983 Helsingin yliopistoon tavoitteenani jatkotutkinnot. Viikoittainen kulkeminen helpottui. Toinen uuden suunnan valintaan vaikuttanut syy oli halu löytää vastauksia kasvatuksen historian kysymyksiin. Samaan aikaan myös lapsemme aloittivat korkeakouluopinnot Helsingissä.

Pääaineeni oli nyt kasvatustiede ja erityisesti kasvatuksen historia. Yliopiston ja pääaineen vaihto johti ensin kasvatustieteen laudaturopintoihin. Muistan, miten halusin esittää tutkittavaksi suuria historiallisia ja kvalitatiivisia kysymyksiä. Mutta vastaus menetelmäkurssilla oli tyly: eivät ne mahdu koneeseen! Tutkimuksen huippuna pidettiin tietokoneen käyttöä. Niinpä juostiin kiltisti

hakemaan tulostuspapereita Aleksanterinkadun työpisteestä. Kotona ensimmäinen tietokone suurine levykkeineen helpotti tekstin kirjoittamista 1980-luvun puolivälistä alkaen. Kestin tämän vaiheen toiveeni varassa: historiantutkimus on aivan jotakin muuta!

Tutkimusaiheeni kumpusi tutusta maaperästä, yhteiskoulut Suomessa yleisesti ja vähitellen myös Pohjoismaissa tarjosivat runsaasti järkeviä kysymyksiä. Ajatteluni holistiseen suuntaan olivat ohjaamassa filosofit Ludwig Wittgenstein Yleisillä huomautuksillaan (1979) ja Georg Henrik von Wright teoksellaan *Explanation and Understanding* (1975). Kun vielä Norja-harrastukseni ansiosta olin löytänyt teoksen *Komparativ Pedagogikk* (1971), tiesin oman suuntani. Viimemainitun teoksen kirjoittajista uppsalalaisen professori Urban Dahllöfin tapasin eräällä Tarton matkallani.

Töittäni ohjaajaksi sain alan asiantuntijan, professori Martti T. Kuikan. Työtavoista ehdottomasti tärkein oli hänen johtamansa kasvatuksen historian seminaariryhmä vuodesta 1985 alkaen. Kun kuuluin kotoa käsin opiskeleviin, en osallistunut opiskelijaelämään. Sitäkin tärkeämpää oli ajatusten vaihto toisten jatko-opiskelijoiden kanssa. Sokkeloisessa talossa Fabianinkadulla oli kodikas tunnelma. Vuonna 1985 liityin Suomen Kouluhistorialliseen Seuraan, jonka siitä lähtien olen kokenut henkiseksi kodikseni. Toinen sidosryhmä, joka on laajentanut maailmankuvaani, on ISCHE, *International Standing Conference for the History of Education*. Ensimmäiseen konferenssiin, Unkarin Peciisiin pääsin 1987 Suomen Akatemian tuella. Seuraavat yksitoista konferenssia olen kustantanut itse. Kauimpana kotoa oli tapaaminen Australian Sydneyssä vuonna 1999. Alusta lähtien tavoitteenani oli paitsi vaikutteiden hankkiminen muualta, myös tiedon välittäminen suomalaisesta tutkimuksesta. Rohkeutta vaati kielimuurien ylitys. Tutkijan yksinäisyyden vastapainoksi alkoi muodostua laaja yhteisöllisyys, omien tulosten esittely ja ennen kaikkea ajatustenvaihto tutkijaystävien kanssa.

Kotoisessa arkielämässä tapahtui huomattavia muutoksia. Vuonna 1988 siirryin opettajan työstä kouluhallintoon, päälliköksi Lah-

den kouluvirastoon. Aukesi uusi näkökulma koulutyöhön. Uutta oli myös työpaikan hierarkia. Kolmen osa-alueen: opettajan työn, kouluhallinnon ja tutkimuksen yhdistäminen on suositeltavaa.

Lisensiaattitutkimuksessani jatkoin yhteiskasvatuksen teemaa, nyt vertaillen Ruotsin ja Suomen ensimmäisiä yhteiskouluja, jotka olivat Palmgrenska Skolan Tukholmassa sekä Brobergiska Skolan ja Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu maassamme. Tein ensimmäisen tietojen keruu- ja tutkimusmatkani Tukholmaan. Kasvatustieteiden lisensiaatin tutkintoni valmistui 17.10.1989. Työni koulumaailmassa ja tutkijan urani etenivät rinta rinnan auttaen toisiaan. Onneksi taloudellinen lama ei vielä vaikuttanut vuonna 1990 ja saatoin hakea valtion aikuisopintotukea viideksi kuukaudeksi. Tuki oli oman palkkani suuruinen. Ensimmäistä kertaa elämässäni pääsin kirjoittamaan ja tekemään arkistotyötä täysipäiväisesti. Käytin ajan väitöskirjaani, jonka tutkimussuunnitelma oli laajentunut koskemaan yhteiskasvatusta myös naapurimaissa, Ruotsin lisäksi Tanskassa, Norjassa ja Virossa.

Vuonna 1990 toteutui suuri tutkimusmatkani, the grand tour suuntautuen Ruotsiin, Tanskaan ja Norjaan. Tapaamani tutut tutkijakollegat olivat: Lundissa Ingar Bratt, Kööpenhaminassa Birgitte Possing, Oslossa Knut Tveit ja Bergenissä Ingeborg Fløystad. Keskustelujen lisäksi tutkin arkistoja ja kirjastoja. Hankin myös tekstejä mukaani. Matka oli monipuolisesti antoisa. Pohjoismaiset kulttuurierot värjivät kohtaamisia.

Virastotyön ohessa väitöskirjan loppuun kirjoittaminen vaati voimia. Onnekseni sain Suomen Akatemian päätoimisen tutkijan tehtävän alkuvuodesta 1992 kolmeksi kuukaudeksi. Sen turvin keskityin viitteiden, lähteiden ja liitteiden maailmaan. Kasvatustieteen laitoksen opettajista tulivat tutuiksi Martti T. Kuikan lisäksi professorit Juhani Jussila, Erkki A. Niskanen ja työni loppuvaiheessa Anna-Liisa Sysiharju. Kasvatustieteiden tohtorin tutkinnon sain valmiiksi 22.12.1992.

Väitöstilaisuus Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksella Bulevardi 18:ssä 20.11.1992. Vas. prof. Antero Heikkinen, prof. Erkki A. Niskanen ja liseniaatti Saara Hakaste.

Vihdoinkin väitöstilaisuus ja promootiojuhlallisuudet

Väitöstilaisuus oli Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksella Bulevardilla. Sen kauniissa juhlasalissa 20. marraskuuta 1992 tarkastettiin väitöskirjani Yhteiskasvatuksen kehitys 1800-luvun Suomessa sekä eräitä naapurimaiden vertailukohtia. Vastaväittäjänä toimi professori Antero Heikkinen Joensuun yliopistosta ja kustoksena professori Erkki A. Niskanen. Lausunnon antajina olivat olleet työni ohjaaja, professori Martti T. Kuikka ja työni esitarkastaja, dosentti Jouko Kauranne. He tukivat työtäni loppuun saakka.

Väitöspäivä oli herkullisen jännittävä. Lectiossa vertasin muun muassa tyttöjen koulutustilanteen muutosta Kuopiossa ja Århusissa, Tanskassa. Vastaväittäjä tuli sisään "aateliston ovesta" eli aloitti säätyjakoisesta koulutuksesta. Keskustelu oli kattavaa ja

asiallista. Oli ilo kertoa aiheesta, jota oli pitkään itse pohtinut. Tilaisuus oli juhlallinen.

Paikalla oli oma perheeni, jota ilman en olisi päässyt tavoitteeseeni, sekä ystäviä, työtovereita, yliopistoväkeä ja opiskelijoita. Lapsemme olivat juuri saaneet opintonsa loppuun ja tytär hoiti käytännön järjestelyjä. Karonkka vietettiin ravintolassa Hotelli Tornin huipulla. Meitä oli koolla kymmenen henkeä. Jälkikäteen kuulin, että määrä oli suurempi kuin Helsingin yliopiston vanhojen perinteiden mukaan oli tapana. Mutta olin halunnut kutsua vastaväittäjän, kustoksen, työni ohjaajan ja lausunnon antajan lisäksi oman perheeni, mieheni ja lapseni puolisoineen. Tunnelma oli vapautunut. Yhdeksäntoista vuoden yliopisto-opinnot olivat päättyneet.

Tohtorin tutkinto ei merkinnyt minulle suurta merkkipaalua muuten kuin henkisesti. En sen johdosta vaihtanut työpaikkaa tai pyrkinyt päätoimiseksi tutkijaksi. Olin vapaa jatkamaan tutkimustyötä omalla tavallani, rehtorin työn ohessa ja samalla naisen, äidin ja isoäidin roolissa. Akateemisesta kilpailusta yliopistomaailmassa en tiennyt mitään.

Paluu arkeen loppuvuodesta 1992 oli suorastaan dramaattinen. Väitöstilaisuuden ja haastattelujen huumassa olin lähes unohtanut Lahden kouluviraston. Samalla viikolla kun väittelin, tehtiin koululautakunnassa suuria päätöksiä. Virkani lakkasi, syynä oli vat taloudelliset vaikeudet. Onneksi minulle tarjottiin virkaa peruskoulun ala-asteen rehtorina ja otin tarjouksen vastaan ilomielin vuoden 1993 puolella. Viimeiset seitsemän virkavuottani nautin taas koulutuksen perustason työstä.

Nautin vapaudesta kirjoittaa artikkeleja, kevyestä olosta väitöstyön jälkeen. ISCHE:n konferenssi Lissabonissa 1993 aloitti uuden vuosittaisen työrytmin. Vuonna 1994 osallistuin Helsingin yliopiston filosofisen tiedekunnan suureen promootioon 26. ja 27. toukokuuta. Tilaisuus oli sekä kuntotesti, että elämän suuria tapahtumia. Promoottorina toimi professori Johan Wrede. Jännitystä aiheutti odotus, saanko vuorollani oman tohtorinhatun ja miekan.

Mielihyvää tuotti orkesterin soittama Mozartin Divertimento jousille.

Tuoretta tohtoria juhlittiin illalla hotelli Tornissa. Vas. Päivi Sieppi, Jouko Kauranne, Arto Hakaste, Martti T. Kuikka, Helena Hakaste, Kim Heinonen, Antero Heikkinen, Saara Hakaste ja Erkki A. Niskanen. Valok. Tapio Hakaste.

Tutkijan työ jatkuu

Helmikuussa 1994 aloitin sivutoimisena tuntiopettajana Helsingin yliopiston avoimessa yliopistossa Lahdessa. Työhöni kuului seminaariassistentin tehtävät ja henkilökohtaista ohjantaa kasvatustieteen laudaturopiskelijoille. Seminaareja johtivat professorit Toivo Heikkurinen ja Anna-Liisa Leino. Perjantai-illat ja lauantait omistin tällä toiminnalle. Kasvatustieteen, erityisesti kasvatuksen historian dosentuurin Helsingin yliopistossa sain kesäkuussa 1998. Kirjallinen toimintani käsitti noin viisitoista artikkelia, useimmat julkaistu englanniksi. Vuosina 1999-2001 luennoin kasvatuksen

historian tutkimusmenetelmistä Lahdessa, Helsingissä ja Vantaalla. Monimuoto-opetustakin kokeilin. Yleensä motivoituneet aikuiset olivat miellyttäviä opetettavia.

Odotin työeläkkeelle siirtymistä ja suurta muutosta, joka tapahtui 41 virkavuoden jälkeen. Ensi kertaa tutkimustyöstä tuli yliopisto-opetuksen lisäksi päätyöni. Kotimaailmassa sain antaa aikaani viidelle lapsenlapselleni, tehdä kunnolla käsitöitä, hoitaa puutarhaa, retkeillä ja musisoida. Koska asuin Hollolassa, etätö dosenttina oli juuri sopivaa ja toimin lausunnonantajana Helsingin, Tampereen ja Lapin yliopistoissa vuosina 1999-2006. Tohtorinväitös Hämeenlinnassa 17.5.2002 oli Tampereen yliopiston alainen. KT Timo Sinivuori väitteli teatterikasvatuksesta. Toimin toisena vastaväittäjänä, yhdessä filosofian tohtori Panu Rajalan kanssa.

Omissa tutkimuksissani olen valottanut kotiseutuni vaiheita ja Lahden kouluoloja. Fellman-suvun jäsenistä mielenkiintoni kohteita ovat olleet lapinpappi Jakob Fellman ja Lahden kartanon kapteeni, August Fellman. Viimeisin työni on Tyttökoulusta Tipala, Tupalasta Tiirismaa. Lahden Suomalaisen Tyttökoulun, Tyttölyseon ja Tiirismaan koulun historia 1908-2008 (2009) Teos on kirjoitettu yhdessä FT Riitta Niskasen kanssa. Tutkimustyötä toivon voivani jatkaa edelleen.

Kirjoittajan esittely

Nimi: Saara Hakaste o.s. Jussila

Arvo: Kasvatustieteiden tohtori, emeritadosentti

Syntymävuosi: 1937

Väitös: 20.11.1992 (Helsingin yliopisto)

Vastaväittäjä: professori Antero Heikkinen (Joensuun yliopisto)

Kustos: professori Erkki E. Niskanen (Helsingin yliopisto)

Tutkinnon jälkeinen toiminta:

Sivutoiminen tuntiopettaja ja seminaariassistentti Helsingin yli-

opiston Avoimessa yliopistossa 1994-2001

Kasvatustieteen, erityisesti kasvatuksen historian dosentti Helsingin yliopistossa 1998-2002

Opinnäytteiden lausunnonantaja Helsingin, Tampereen ja Lapin yliopistoissa 1999-2006

Vastaväittäjä tohtorinväitöksessä Tampereen yliopistossa 2002

Luennoitsija mm. VI Suomalaiset Historiapäivät Lahdessa 19.2.2005

Osallistuja ISCHE:n, International Standing Conference for the History of Education, konferensseihin 1993-2006

Artikkeleita kasvatuksen historiasta julkaistu mm. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjoissa

Tilaustyö: Tyttökoulusta Tupalan, Tupalasta Tiirismaan. Lahden Suomalaisen Tyttökoulun, Tyttölyseon ja Tiirismaan koulun historia 1908-2008. 2009 yhdessä FT Riitta Niskasén kanssa.

Suomen Kouluhistoriallisen Seuran johtokunnan jäsen vuodesta 1995.